

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2025-3-9>

УДК: 314.15:321.7:338.24:711.4(477)

JEL F22, O15, R58

Т. Г. Васильців, О. П. Мультська

Стратегічні імперативи забезпечення міграційної безпеки України: просторовий концепт

У статті актуалізовано формування стратегічних імперативів забезпечення міграційної безпеки України в умовах повномасштабної війни, демографічної кризи та соціально-економічної нестабільності. Зазначено, що інтенсивні міграційні процеси створюють загрози для національної та економічної безпеки держави. Наголошено на недостатності цілісної державної міграційної політики, слабкості інституційної спроможності громад до інтеграції мігрантів і відсутності системного прогнозування міграційних ризиків. Обґрунтовано необхідність розроблення та імплементації національної стратегії забезпечення міграційної безпеки України, яка передбачає реалізацію адаптивних механізмів регулювання міграційних процесів, подолання міграційних ризиків, а також досягнення відповідних стратегічних та оперативних цілей для трьох типів регіонів: прифронтових, тиллових і прикордонних. Визначено генеральну мету стратегії – збереження і відновлення людського потенціалу України, протидію загрозам національній та економічній безпеці шляхом ефективного регулювання міграції і використання міграційного капіталу.

Ключові слова: міграція, шоки, безпека, Україна, війна, регіони, стратегія, оперативні завдання, цілі, соціально-економічний розвиток.

Формулювання проблеми. У сучасних умовах повномасштабної війни з РФ та тривалої соціально-економічної нестабільності Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами у сфері міграції. Масове переміщення населення як у межах країни (внутрішньо переміщені особи), так і за її межі (зовнішня міграція), створює суттєві загрози для національної безпеки, особливо в контексті збереження людського, соціально-економічного, інвестиційно-фінансового, інноваційного та інших потенціалів держави. Утрата трудових ресурсів, депопуляція окремих територій, посилення залежності економічної системи від міграційних трансфертів, ризики «відтоку мізків», зростання навантаження на громади-реципієнти та виклики реінтеграції мігрантів поглиблюють наслідки міграційної кризи, які переростають у загрози екосистемі країни.

Відсутність цілісної системної політики у сфері міграції, слабка міжвідомча координація, незбалансований регіональний розвиток, недостатня інституційна спроможність громад до інтеграції та адаптації ВПО, а також обмеженість інформаційно-аналітичної бази для моніторингу та прогнозування міграційних процесів лише ускладнюють зазначену проблематику. Традиційні підходи до управління міграційними процесами в умовах кризи є неефективними та потребують трансформації в комплексну політику забезпечення міграційної безпеки, яка враховує специфіку економічних і міграційних загроз, структурно-динамічні характеристики міграційних потоків у розрізі різних типів територій, а також взаємозв'язок між демографічними тенденціями, ринком праці, соціальною інтеграцією ВПО тощо в постшоковий період.

Проблематика забезпечення міграційної безпеки в сучасних умовах набуває особливої значущості як детермінанта національної безпеки, яка визначає здатність держави зберігати та відтворювати людський капітал у кількісних і якісних параметрах, достатніх, щоб підтримувати соціально-економічну стійкість і сталий розвиток територій. У цьому контексті постає питання реалізації стратегічних

© Т. Г. Васильців, О. П. Мультська, 2024.

підходів до забезпечення міграційної безпеки, зокрема визначення довгострокових векторів і пріоритетів, механізмів та інструментів, які сприятимуть мінімізації ризиків, збереженню та розвитку людського потенціалу, а також забезпеченню економічного відновлення країни в умовах повоєнної трансформації.

Управлінський вплив на міграційні процеси має бути поетапним і охоплювати повний спектр трансформацій: від стабілізації безпекової ситуації до економічного зростання, забезпечення житлом і робочими місцями, розвитку соціальної інфраструктури та гарантування гідного рівня життя. Водночас необхідно враховувати просторову диференціацію міграційних викликів: прифронтові, тиллові та прикордонні регіони мають відмінні конфігурації загроз, ресурсів і відновлювального потенціалу, що обумовлює потребу у варіативних, регіонально чутливих інструментах політики.

Проблема забезпечення міграційної безпеки України потребує розроблення ґрунтовних науково-методичних і концептуальних моделей, обґрунтованих управлінських рішень і впровадження скоординованої, просторово диференційованої державної регіональної політики, яка відповідатиме сучасним викликам і буде орієнтована на відновлення та розвиток людського потенціалу в післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика міграційної безпеки, особливо в умовах повномасштабної війни, набуває особливої науково-прикладної цінності в науковому дискурсі. Вітчизняні дослідження міграційних процесів традиційно зосереджуються на масштабах і динаміці зовнішньої трудової міграції, капіталу та інтелектуальної власності, впливу грошових переказів на розвиток регіональних економік, соціальній інтеграції ВПО. Однак з лютого 2022 р. фокус зміщується в площину безпекової парадигми. Загальнотеоретичні аспекти міграційної безпеки, її місце у структурі національної безпеки, а також визначення загроз і міграційних ризиків висвітлено в працях З. Варналія [1], Е. Лібанової [2], О. Малиновської [3]. Їхні дослідження підкреслюють залежність відтворення людського капіталу від державної політики у сфері охорони здоров'я, зайнятості та освіти, що безпосередньо впливає на міграційну безпеку в регіонах України.

У дослідженнях науковців львівської школи регіоналістики [4-6] сформовано розуміння міграційного потенціалу регіонів як складної системи, що реагує на соціально-економічні дисбаланси, суспільно-політичні виклики та шоки, трансформаційні зміни ендо – та екзогенного середовища. Науковці підкреслюють, що ключовим елементом забезпечення міграційної безпеки є адаптивна політика регіонального розвитку, орієнтована на збереження людського капіталу та сприяння мобільному населенню, зокрема в умовах макроекономічної кризи. Наприклад, О. Левицька [7] обґрунтовує потребу в розробленні регіонально диференційованих моделей реагування на міграційні виклики, урахувуючи тип території (прикордонна, прифронтна, транзитна, тилова). М. Біль [8], Р. Лупак [9], І. Бараняк [10] акцентують на міжрегіональних відмінностях у сприйнятті та впливі міграційних процесів на соціально-економічний розвиток, наголошують на необхідності комплексного аналізу просторових детермінант міграції в умовах воєнної нестабільності, а також обґрунтовують наукові підходи до впровадження регіональних механізмів управління міграційними процесами.

У контексті безпеки окрема група науковців [11-14] акцептують необхідність дослідження міграційних ризиків, зокрема депопуляції окремих територій, що безпосередньо загрожує перспективам відновлення місцевих економік. У наукових публікаціях аргументують, що політика міграційної безпеки має реалізовуватися крізь призму стійкості соціального середовища до шоків, підкреслюючи значення соціального капіталу, ефективної взаємодії ОМС, бізнесу та громадськості. Інший підхід передбачає необхідність трансформації підходів до регулювання міграційних процесів від суто адміністративного управління до стратегічного, що передбачає адаптивність, багаторівневу координацію та інтеграцію з політикою зайнятості, розвитку освітньої сфери, охорони здоров'я і ЖКГ [15-17].

На рівні прикладних досліджень значну увагу приділено питанням інтеграції ВПО у громади-реципієнти [2; 8; 11]. Дослідники визначили головні бар'єри в доступі до соціальних послуг, соціальній адаптації та залученні до громадського життя, що підкреслює потребу в реалізації політики забезпечення місцевого економічного розвитку, ураховуючи наслідки міграційної кризи. Натомість численні зарубіжні дослідники [18-22] обґрунтували системний підхід до управління міграційними процесами, який ґрунтується на антикризовому плануванні, довгостроковій інтеграції і моніторингу соціально-демографічних, економічних і суспільно-політичних ризиків.

Незважаючи на наявність вагомих і системних напрацювань, недостатньо розкритими залишаються питання просторової політики міграційної безпеки. Зокрема, є потреба в розробленні єдиної стратегії, яка містила б: (1) типологізацію регіонів за ступенем міграційних ризиків; (2) комплексний інструментарій соціального забезпечення та інтеграції ВПО; (3) механізми стимулювання реєміграції і (4) збереження та розвитку людських ресурсів.

Метою статті є обґрунтування методико-прикладних підходів до формування стратегічних напрямів забезпечення міграційної безпеки України з огляду на просторову специфіку та виклики соціально-економічної стійкості регіонів.

Основні результати дослідження. У контексті загальнонаціонального пріоритету відновлення і збереження людського потенціалу особливої актуальності набуває потреба у формуванні чітко окреслених стратегічних векторів забезпечення міграційної безпеки на регіональному рівні. Наявна розбалансованість міграційних потоків, нерівномірність соціально-економічного розвитку територій, диференціація загроз (від воєнних до демографічних) вимагають адаптивного, просторово чутливого та довгострокового підходу до управління міграційними процесами. Визначення таких векторів має ґрунтуватися на комплексному аналізі регіональних особливостей, включно із характером міграції (вимушена, економічна, транзитна, зворотна), потенціалом інтеграції та реінтеграції населення, а також можливостями забезпечення безпеки та якості життя. Без окреслення стратегічних напрямів неможливо забезпечити узгодженість дій між державним і місцевим рівнями влади, ефективне використання ресурсів, а також створення умов для повернення, утримання та розвитку людського капіталу в регіонах.

Особливої практичної значущості набуває потреба в розробленні та впровадженні національної стратегії забезпечення міграційної безпеки України, генеральною метою якої має стати збереження і відновлення людського потенціалу, а також протидія викликам і загрозам національній безпеці завдяки регулюванню міграційних процесів. Таке формулювання мети дасть змогу спрямувати арсенал інструментів стратегічного планування на вирішення завдання щодо забезпечення країни, яка перебуває в критично складних обставинах повномасштабної війни й обумовлених нею екзистенційних викликів і загроз, необхідним людським ресурсом (за кількісними, структурними та просторовими характеристиками) для її функціонування і повоєнної відбудови. Водночас положення відповідного стратегічного документа слід розділити на три частини: згідно із проблематикою міграційної безпеки прифронтових, тиллових і прикордонних регіонів України. Отже, передбачається три стратегічні альтернативи, що обумовлюють ідентифікацію та утвердження властивих їм мети, стратегічних і оперативних цілей, завдань і механізмів регулювання міграційних процесів.

Характер структурних елементів кожної зі стратегічних альтернатив безпосередньою мірою визначається як спільною, так і суто специфічною проблематикою наявних міграційних процесів, їхніх наслідків, а також особливостей соціально-гуманітарного, економічного розвитку, характеру воєнних дій тощо кожного з визначених вище типів регіонів. У контексті прифронтових регіонів (передусім Херсонської, Запорізької, Харківської, Сумської та Дніпропетровської областей) до основних актуальних викликів і загроз, що потребують невідкладного

вирішення, узгодження або врегулювання, доцільно віднести такі: депопуляція територій внаслідок масштабного вимушеного внутрішнього переміщення населення; переміщення дітей шкільного віку до більш безпечних регіонів країни для продовження навчання; руйнування підприємств, житлової та соціальної інфраструктури; релокація бізнесу та скорочення робочих місць за умов дефіциту кадрів; переміщення закладів освіти; зростання рівня структурного безробіття тощо. Отже, стратегічна альтернатива № 1 – це «Відновлення людського і трудового потенціалу», а стратегічні цілі – (1) забезпечення приросту чисельності населення; (2) оптимізація структурних характеристик демографічної системи, насамперед для забезпечення її відтворюваності (табл. 1).

Таблиця 1

Система цілей і завдань стратегії забезпечення міграційної безпеки прифронтових регіонів
України

Стратегічна альтернатива	Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
Відновлення людського та трудового потенціалу	Збільшення чисельності населення	Повернення ВПО, зовнішніх мігрантів	Створення умов для проживання і безпеки населення Реалізація економічних, житлових і реінтеграційних програм для повернення мігрантів Реалізація цільових програм (учні, студенти, молодь, фахівці, родини та ін.) повернення мігрантів
		Зростання імміграції, внутрішньорегіональної міграції	Спрощення процедур отримання візи, громадянства, дозволу на проживання Запровадження спеціальних імміграційних програм для окремих категорій іммігрантів Організаційна та фінансова підтримка іммігрантів (субсидії на житло, підтримка у відкритті бізнесу, податкові пільги) Надання гарантій із працевлаштування для іноземців
	Покращення структурних характеристик населення, зокрема для забезпечення його відтворення	Переміщення в регіони молоді, жінок	Надання бюджетно-грантової підтримки Створення і використання фонду соціального житла Збалансування кон'юнктурних характеристик ринку праці та подолання структурного безробіття
		Стимулювання проживання і праці в регіонах кадрів робітничих професій, спеціалізованих фахівців, спеціалістів, важливих у час війни та для повоєнного відновлення	Підвищення заробітних плат у бюджетному секторі та зайнятості в галузях, пов'язаних з відбудовою територій Фінансово-кредитна підтримка на житло та створення бізнесу Гранти на освіту та перекваліфікацію, здобуття професійно-технічної освіти Створення промислово-індустріальних парків та інших центрів акумуляції виробництва із фокусом на залученні фахівців робітничих професій, спеціалізованих кадрів

Джерело: авторська розробка.

Головне завдання міграційної політики щодо цього типу регіонів полягає у відновленні значних обсягів людських, особливо трудових ресурсів, що мігрували в інші області України та за кордон.

Ці території залишаються менш привабливими для реєміграції, а надто для такої тактики, як імміграція, адже практично на постійних засадах піддаються обстрілам, мають значний рівень руйнувань загальної і виробничої інфраструктури та й узагалі характеризуються високим рівнем невизначеності стосовно подальших воєнних дій, перебуваючи в безпосередній близькості до ворожих військ. Однак навіть за такої ситуації безальтернативними видаються стратегічні цілі: по-перше, збільшення чисельності населення (розуміємо водночас, що її реалізація стане можливою лише після припинення або воєнних дій, або війни); по-друге, покращення структурних характеристик населення через утрати молоді, значного прошарку працездатного населення, середнього класу та підприємців, вузькоспеціалізованих фахівців, включно із соціальними службами та інфраструктурою (освіта, медицина тощо).

Перша стратегічна ціль обумовлює визначення оперативних цілей, пов'язаних з поверненням ВПО та зовнішніх мігрантів, а також використання потенціалу імміграції та внутрішньої регіональної міграції. Завданням у їхніх межах стають кількісно-якісні характеристики щодо умов проживання і безпеки населення, загальних реінтеграційних програм, а також спеціалізованих програм щодо створення мотивів для різних груп населення задля ухвалення рішення про повернення на місце свого попереднього проживання. Водночас наявний і достатньо гарний арсенал засобів для стимулювання як внутрішньої, так і зовнішньої імміграції. Відповідно, є всі підстави для формулювання перед органами влади завдань, пов'язаних зі спрощенням дозвільно-візових процедур, запровадженням спеціалізованих імміграційних програм, організаційно-економічною підтримкою і працевлаштуванням потенційних іммігрантів у прифронтових регіонах України.

Друга стратегічна ціль може бути реалізованою через досягнення оперативних цілей: по-перше, переміщення в регіони жінок і молоді, що сприятиме омолодженню і покращенню статеві-вікової структури населення, а також підвищенню рівня народжуваності; по-друге, забезпечення переміщення на прифронтові території кадрів робітничих професій, спеціалізованих фахівців, а також спеціалістів, на яких є попит як під час війни, так і на етапі повоєнної відбудови країни.

Реалізація визначених оперативних цілей тісно корелює з вирішенням системи завдань державної і регіональної міграційної політики. У першому випадку це бюджетно-грантова підтримка різноманітних програм, орієнтованих на розвиток мотивації жінок, молоді, фахівців та інших категорій населення для ухвалення рішення про повернення / переміщення на прифронтові території, використання для цього ресурсу фонду соціального житла, а також створення умов для працевлаштування засобами вирівнювання кон'юнктурних дисбалансів ринку праці та створення нових робочих місць.

За другою оперативною ціллю провідні завдання державного регулювання: мотивація через високий / належний рівень оплати праці, фінансово-кредитна підтримка оренди / придбання житла, гранти на освіту та професійний розвиток, а також активізація розвитку бізнесу завдяки побудові бізнес-інфраструктури галузей реального сектору виробництва, тобто середнього та великого бізнесу.

Тилові регіони України (Житомирська, Київська, Чернігівська, Полтавська, Черкаська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Вінницька та Хмельницька області) мають як спільну, так і дещо відмінну проблематику, яка проявляється у викликах соціального й іншого забезпечення ВПО; концентрації населення, відтак працересурсного потенціалу в обласних центрах і великих містах; збільшенні пропозиції праці, отже, працевнадлишковій кон'юктурі ринку праці; посиленні впливу так званих полюсів зростання та визначенні їхньої ролі як pull-чинників переміщення населення, акумуляції капіталу, включно з людським.

Ураховуючи зазначені обставини й умови, стратегічна альтернатива № 2 – це «Ефективне використання людського потенціалу», а стратегічні цілі – (1) раціональний просторово-структурний розподіл населення; (2) інтеграція

ВПО; (3) реалізація продуктивної спроможності людських ресурсів для розвитку територій і громад.

У табл. 2 наведено систему цілей і завдань стратегії забезпечення міграційної безпеки тилкових регіонів України. На відміну від прифронтових областей, для яких характерною є проблема браку людських ресурсів, для тилкових регіонів України головна проблема радше стосується раціонального розміщення та, відповідно, ефективного використання людського потенціалу. Ця обставина висуває на перший план формулювання таких стратегічних цілей: 1) раціональний просторово-структурний розподіл населення (зادля зменшення навантаження

Таблиця 2

Система цілей і завдань стратегії забезпечення міграційної безпеки тилкових регіонів України

Стратегічна альтернатива	Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
Ефективне використання людського потенціалу	Раціональний просторово-структурний розподіл населення	Збільшення чисельності населення, малих міст, сільських, віддалених населених пунктів	Надання земельних ділянок під забудову, будівництво доступного житла, пільгове житлове кредитування для молоді, багатодітних сімей, надання службового житла для учителів, медиків, аграріїв, поліцейських тощо Фінансово-кредитна та інша підтримка місцевого малого бізнесу Покращення транспортної доступності та розвиток соціальної інфраструктури
		Покращення структурних характеристик населення малих міст, сільських, віддалених населених пунктів	Покращення вікової структури населення завдяки стимулюванню народжуваності, реалізації програм інтеграції молодих сімей у громаду через житло, роботу, участь у житті населеного пункту / громади Покращення якості людських ресурсів завдяки професійній освіті та перекваліфікації, цифровій грамотності, підприємництву на селі Покращення зайнятості завдяки МЕР та інвестуванню в людину
	Інтеграція ВПО	Забезпечення ВПО житлом, соціальний захист, підтримка	Надання ВПО тимчасового житла, пільгових іпотек, земельних ділянок, житлових сертифікатів за умови працевлаштування Забезпечення ВПО фінансовою підтримкою та субсидіями Створення центрів самоорганізації і згуртування ВПО
		Економічна інтеграція ВПО	Організація навчань та перекваліфікації ВПО Фінансова підтримка створення малого бізнесу та самозайнятості ВПО Підтримка роботодавців, що працевлаштовують ВПО
	Реалізація продуктивної спроможності людських ресурсів для розвитку територій і громад	Раціональне та ефективне використання людського капіталу та ресурсів	Активізація підприємницької діяльності населення та розвиток малого й середнього бізнесу, зокрема на локальному рівні Сприяння поверненню трудових мігрантів
		Збільшення народжуваності	Розвиток дитячої та молодіжної інфраструктури Реалізація місцевих програм підтримки родин / молоді на селі Популяризація життя на сільських / віддалених територіях

Джерело: авторська розробка.

на соціальну й економічну інфраструктуру обласних центрів, великих міст і промислово розвинених громад і, навпаки, покращення ресурсної забезпеченості менш розвинених і навіть депресивних територій центральної, північної і південної України); 2) інтеграція ВПО (адже в цих регіонах сконцентрована найбільша чисельність їх, що слугує як навантаженням, так і потенціалом місцевого економічного розвитку); 3) реалізація продуктивної спроможності людських ресурсів для розвитку територій і громад (коли регулювання внутрішньої міграції дає змогу активізувати місцевий поступ).

Вирішення стратегічної цілі 1 значною мірою спирається на реалізацію оперативних цілей, пов'язаних зі збільшенням чисельності, а також покращенням структурних характеристик населення малих міст, віддалених, сільських тощо населених пунктів. Складність цієї проблеми обумовлює визначення комплексної системи завдань щодо використання мотиваційних чинників для ухвалення населенням рішень про переміщення в ті чи інші громади / території. Окрім того, важливо впливати на стимулювання народжуваності, створення молодих сімей, покращення зайнятості та розвиток професійно-кваліфікаційних характеристик населення.

Реалізація стратегічної цілі 2 передбачає формулювання та розв'язання оперативних цілей забезпечення житлом, соціального захисту підтримки та економічної інтеграції ВПО. Для цього завданнями регіональних органів влади й місцевого самоврядування стають організація тимчасового / постійного житла, бюджетно-фінансова й організаційна підтримка ВПО, адаптація їх до локальних ринків праці завдяки перекваліфікації, мотивації місцевого бізнесу до працевлаштування ВПО, а також здійснення заходів, що покращують можливості ВПО щодо реалізації їхнього власного малого бізнесу.

Досягнення стратегічної цілі 3 передбачає актуалізацію таких оперативних цілей, як раціонально-ефективне використання людського капіталу й ресурсів і підвищення рівня народжуваності. Базисними завданнями в цьому контексті головно слугують стимулювання підприємницької активності в громадах, повернення трудових мігрантів, формування сприятливого середовища для залучення в малі населені пункти молоді та молодих родин.

Прикордонні регіони України (Львівська, Волинська, Рівненська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська та Тернопільська області) мають особливості щодо розвитку міграційних процесів, поширення ризиків і впливу їх на соціально-економічний поступ територій. Такі особливості пов'язані зі збереженням високого рівня зовнішньої, включно як із трудовою, так і стаціонарною, міграційної активності; критично високою активізацією зовнішньої освітньої міграції молоді (і студентів, і учнів); наявністю порівняно значної чисельності ВПО та навантаженням їх на соціальну інфраструктуру регіонів; старінням і депопуляцією населення в гірських районах Українських Карпат; релокацією підприємств зі сходу та центру країни, що змінює структурні характеристики ринку праці; дисбалансами в частині невідповідності обсягів і професійно та галузево-структурних характеристик попиту і пропозиції на регіональних та локальних ринках праці; зовнішньою міграцією висококваліфікованих кадрів і релокацією бізнесу; використанням медичної та туристичної інфраструктури регіонів для реабілітації поранених військовослужбовців, соціально-трудова інтеграція демобілізованих осіб, ветеранів війни та осіб, які постраждали внаслідок бойових дій, тощо.

Зрозуміло, що ці та інші специфічні характеристики обумовлюють потребу в імплементації стосовно регулювання міграційних процесів на територіях західних прикордонних областей України стратегічної альтернативи № 3 – «Збереження молоді, рееміграція та адаптація вразливих категорій населення». Стратегічними цілями визначено: (1) збереження молоді в Україні; (2) повернення зовнішніх мігрантів і послаблення проблем депопуляції гірських, сільських,

віддалених громад; (3) соціальна та медична реабілітація ВПО, ветеранів війни, демобілізованих.

У табл. 3 наведено систему цілей і завдань стратегії забезпечення міграційної безпеки прикордонних регіонів України. Специфіка проблематики тут висуває на перший план такі стратегічні цілі: 1) збереження молоді в Україні; 2) повернення зовнішніх мігрантів і послаблення проблем депопуляції гірських, сільських, віддалених громад; 3) соціальна та медична реабілітація ВПО, ветеранів війни, демобілізованих осіб.

Таблиця 3
Система цілей і завдань стратегії забезпечення міграційної безпеки прикордонних регіонів України

Стратегічна альтернатива	Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
Збереження молоді, реєміграція та адаптація вразливих категорій населення	Збереження молоді в Україні	Підвищення конкуренто-спроможності регіональних освітніх комплексів	Оновлення освітніх програм і технологічна модернізація ЗВО Розвиток дуальної освіти й гарантії працевлаштування Забезпечення високої освітньої мобільності, участі в грантах, програмах обміну тощо
		Зростання доступності житла для молоді	Організація програм пільгової фінансово-кредитної підтримки Розбудова системи соціального молодіжного житла в передмістях, надання житлових грантів, сертифікатів
		Покращення умов для працевлаштування і бізнесу молоді	Створення системи пільг і стимулів для роботодавців Розширення зайнятості в публічному секторі Надання мікрогрантів і підтримка молодіжних стартапів
	Повернення зовнішніх мігрантів і послаблення проблем депопуляції гірських, сільських, віддалених громад	Розширення економічних можливостей і створення нових робочих місць	Створення фінансових стимулів для розвитку мікро – і малого бізнесу Покращення інвестиційної привабливості та залучення інвестицій в бізнес Реалізація програм доступного житла
		Активізація економічного розвитку та покращення соціальної інфраструктури територій	Створення індустріальних парків і кластерів Залучення публічних і приватних інвестицій Покращення транспортної та модернізація соціальної інфраструктури
	Соціальна та медична реабілітація ВПО, ветеранів війни, демобілізованих	Подолання проблем соціальної вразливості, інклюзії ВПО	Інтеграція ВПО засобами програм забезпечення житлом і працевлаштування Надання цільової соціальної підтримки й допомоги Використання соціального капіталу та цифрова інклюзія Створення інтеграційних центрів
		Суспільна адаптація ветеранів війни	Забезпечення ветеранів послугами медичної та психологічної реабілітації Реалізація програм перекваліфікації і працевлаштування, інтеграції в громади

Джерело: авторська розробка.

Реалізація стратегічної цілі 1 потребує формулювання та досягнення оперативних цілей, що стосуються ключових чинників, які визначають мотиви залишатися в країні або покинути рідні терени (головно це якість освітніх послуг і конкурентоспроможність вітчизняної системи освіти, доступність житла,

наявність можливостей для працевлаштування і кар'єрного розвитку). Отже, система завдань, які мають визначити й реалізувати органи державної влади та місцевого самоврядування, стосується модернізації та ефективізації молодіжної політики, зокрема у визначених, але й в інших аспектах.

Досягнення стратегічної цілі 2 вимагає реалізації оперативних цілей розширення економічних можливостей та створення нових робочих місць як у регіональній економічній системі, так і в гірських, сільських і віддалених громадах, активізації економічного розвитку та покращення соціальної інфраструктури територій і громад. Саме тому важливо, аби завдання державної міграційної політики передбачали залучення фінансових, інвестиційних і житлових програм, а також активну розбудову та модернізацію інфраструктури регіонів і громад, зокрема віддалених, сільських і гірських.

Досягнення стратегічної цілі 3 стосується ідентифікації та реалізації таких оперативних цілей, як подолання проблем соціальної вразливості та адаптація ВПО і ветеранів війни. Це обумовлює актуалізацію завдань усунення їхніх житлово-побутових і соціально-трудова потреб, перекваліфікації та працевлаштування, надання цільової соціальної допомоги й підтримки, медичної і психологічної реабілітації тощо.

Отже, стратегічні вектори забезпечення міграційної безпеки України мають урахувати просторову специфіку, демографічну ситуацію та характер викликів, з якими стикаються різні типи регіонів у воєнний і повоєнний періоди. Визначення окремих стратегічних альтернатив для прифронтових, тилкових і прикордонних територій дає змогу сформувати адаптивні, реалістичні й цілеспрямовані підходи до управління міграційними процесами, спрямовані на збереження, повернення та ефективне використання людського капіталу. Реалізація запропонованих цілей і завдань дає змогу забезпечити регіональну збалансованість, підвищити стійкість соціально-економічних систем до демографічних утрат, а також створити передумови для відбудови й стабільного розвитку України.

Висновки. Загрозливі масштаби та критично негативні структурні характеристики міграційних процесів в Україні та її регіонах на тлі й до того високої зовнішньої міграційної активності населення і наявної в країні демографічної кризи, значних людських утрат війни актуалізували потребу в розробленні й запровадженні національної стратегії забезпечення міграційної безпеки України з доступними в її межах механізмами регулювання міграційних процесів, подолання викликів і загроз, досягнення стратегічних і оперативних цілей та завдань.

Генеральною метою національної стратегії забезпечення міграційної безпеки України має стати збереження та відновлення людського потенціалу країни, а також протидія викликам і загрозам національній безпеці шляхом цілеспрямованого регулювання міграційних процесів. Реалізація цієї мети повинна базуватися на визнанні суттєвої регіональної диференціації, спричиненої повномасштабною війною, яка зумовила нерівномірні соціально-економічні наслідки для різних територій країни. Тому характер, інтенсивність і наслідки міграційних процесів, а також відповідні виклики як у сфері міграційної безпеки, так і щодо збереження потенціалу соціально-економічного відновлення, вимагають диференційованого підходу до формування стратегічних елементів політики з огляду на три типи територіальних утворень: прифронтові регіони, тиллові регіони та прикордонні регіони. У межах такого підходу визначено три стратегічні альтернативи відповідно до типу регіону: відновлення людського ресурсу; збереження молодіжного потенціалу, стимулювання рееміграції та сприяння адаптації вразливих категорій населення. Окреслені альтернативи передбачають формулювання відповідних стратегічних і оперативних цілей, а також конкретних завдань державної політики, спрямованих на реалізацію їх в умовах відновлення і трансформації країни.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С., Васильців Т. Г., Левицька О. О. Міграційна безпека держави як основа збереження та розвитку інтелектуального капіталу економіки України. *Економіка України*. 2022. № 9(730). С. 3-20. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>
2. Лібанова Е. М. «Воєнна міграція» з України: проблеми та перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2024. № 4. С. 3-11. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.003>
3. Малиновська О. А. *Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії*: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
4. Мульська О. П. *Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління*: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2022. 470 с.
5. *Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання*: монографія / наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2021. 293 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20210002.pdf>
6. Vasylytsiv T., Mulska O., Osinska O., Makhonyuk O. Social and economic development of Ukraine: Modelling the migration factor impact. *Economics and Business Review*. 2022. Vol. 8(3). Pp. 27-58. DOI: <https://doi.org/10.18559/ebv.2022.3.3>
7. Levytska O. Border Migration Processes in Ukraine: Developing Responses to Emerging Vulnerabilities. *Migration Letters*. 2022. Vol. 19(2). Pp. 159-170. DOI: <https://doi.org/10.59670/ml.v19i2.1614>
8. Біль М. М. Теоретичний концепт дослідження міграційної безпеки. *Ефективна економіка*. 2024. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.5>
9. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8(1). Pp. 70-88. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.04>
10. Бараняк І. Механізми забезпечення міграційної безпеки в умовах нестабільності: досвід Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-91>
11. Vasylytsiv T., Lupak R., Mulska O., Levytska O., Baranyak I. Youth migration during war: Triggers of positive aspirations and preservation of human resources in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2024. Vol. 22(2). Pp. 627-641. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(2\).2024.49](https://doi.org/10.21511/ppm.22(2).2024.49)
12. Sadova U., Stepura T., Baranyak I. Ukraine in the territorial migration systems: current structural-qualimetric aspects of the formation and development. *European Journal of Transformation Studies*. 2020. Vol. 8(1). Pp. 60-78. URL: <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/journal-transformation/article/view/4997>
13. Бондаревська К. В. Міграційна безпека в Україні: ризики, загрози та перспективи їх подолання. *Бізнес Інформ*. 2024. № 8. С. 269-276. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-269-276>
14. Дзеніс О. О., Шарко Н. Г. Міжнародна міграція робочої сили в сучасних умовах та її вплив на міграційну політику держави. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-20>
15. Сидорчук О. Г. Міграційні тенденції в Україні: безпековий аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*: зб. наук. пр. 2019. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2019_1_8
16. Семів Л., Лалакулчич М. Функціонування працересурсної та міграційної систем України в світлі сучасних ризиків розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр. 2017. Т. 1. № 22. С. 371-377. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v1i22.110160>
17. Пікулик О. І. Причини, особливості та наслідки трудової міграції в Україні. *Економіка та суспільство*. 2020. № 21. С. 16-20. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/24>
18. Keijzer N., Héraud J., Frankenhaeuser M. Theory and practice? A comparative analysis of migration and development policies in eleven European countries and the European Commission. *International Migration*. 2016. Vol. 54(2). Pp. 69-81. DOI: <https://doi.org/10.1111/imig.12191>
19. Rahman M. M. Estimation of internal migration by the national growth rate method: an alternative approach. *The Bangladesh Development Studies*. 2013. Vol. 36(3). Pp. 79-87. DOI: <https://doi.org/10.57138/kblh9089> URL: <https://www.jstor.org/stable/i40199162>
20. Massey D. S., Durand J., Pren K. A. Lethal Violence and Migration in Mexico: An Analysis of Internal and International Moves. *Migraciones Internacionales*. 2020. Vol. 11. Pp. 1-20. DOI: <https://doi.org/10.33679/rmi.v1i1.2282>
21. Fedyuk O., Kindler M. Migration of Ukrainians to the European Union: Background and key issues. *Ukrainian Migration to the European Union*. Cham: Springer, 2016. Pp. 1-14. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_1
22. Fischer L. B., Pfaffermayr M. The more the merrier? Migration and convergence among European regions. *Regional Science and Urban Economics*. 2018. Vol. 72. Pp. 103-114. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2017.04.007>

References

1. Varnaliy, Z. S., Vasylytsiv, T. H., & Levytska, O. O. (2022). Mihratsiyna bezpeka derzhavy yak osnova zberezheniya ta rozvytku intelektual'nogo kapitalu ekonomiky Ukrainy [Migration Security of the State as a Basis for the Preservation and Development of Intellectual Capital of the Ukrainian Economy]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9(730), 3-20. [in Ukrainian].
2. Libanova, E. M. (2024). 'Voyenna mihratsiya' z Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku ['War Migration' from Ukraine: Problems and Development Prospects]. *Ukrayins'kyi heohrafichnyi zhurnal – Ukrainian Geographical Journal*, 4, 3-11. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.003> [in Ukrainian].
3. Malynovska, O. A. (2018). *Mihratsiyna polityka: hlobal'nyi kontekst ta ukrayins'ki realiyi [Migration Policy: Global Context and Ukrainian Realities]*. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
4. Mul'ska, O. P. (2022). *Mihratsiyni protsesy & ekonomichne zrostantnya: teoriya prychnynosti ta praktyka efektyvnoho upravlinnya [Migration Processes & Economic Growth: Theory of Causality and Practice of Effective Management]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Vasylytsiv, T. H. (Ed.) (2021). *Mihratsiyna aktyvnist' naseleennya Karpats'koho rehionu Ukrainy: novi priorytety empyryky ta rehulyatornoyi polityky [Migration Activity of the Population of the Carpathian Region of Ukraine: New Empirics and Regulatory Policy Priorities]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. Retrieved from <http://ird.gov.ua/irdp/p20210002.pdf> [in Ukrainian].
6. Vasylytsiv, T., Mul'ska, O., Osinska, O., & Makhonyuk, O. (2022). Social and economic development of Ukraine: Modelling the migration factor impact. *Economics and Business Review*, 8(22), 27-58. DOI: <https://doi.org/10.18559/ebv.2022.3.3>
7. Levytska, O. (2022). Border Migration Processes in Ukraine: Developing Responses to Emerging Vulnerabilities. *Migration Letters*, 19(2), 159-170. DOI: <https://doi.org/10.59670/ml.v19i2.1614>
8. Bil, M. M. (2024). Teoretychnyy kontsept doslidzhennya mihratsiynoyi bezpeky [Theoretical Concept of Migration Security Research]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.5> [in Ukrainian].
9. Lupak, R., Mizyuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., & Vasylytsiv, T. (2022). Migration and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics*, 8(1), 70-88. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.04>
10. Baranyak, I. (2024). Mekhanizmy zabezpechennya mihratsiynoyi bezpeky v umovakh nestabil'nosti: dosvid Yevropeys'koho soyuzu [Mechanisms for ensuring migrant security in conditions of instability: experience of the European Union]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and Society*, 64, 91. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-91> [in Ukrainian].
11. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Mul'ska, O., Levytska, O., & Baranyak, I. (2024). Youth migration during war: Triggers of positive aspirations and preservation of human resources in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 22(2), 627-641. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(2\).2024.49](https://doi.org/10.21511/ppm.22(2).2024.49)
12. Sadova, U., Stepura, T., & Baranyak, I. (2020). Ukraine in the territorial migration systems: current structural-qualimetric aspects of the formation and development. *European Journal of Transformation Studies*, 8(1), 60-78. Retrieved from <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/journal-transformation/article/view/4997>
13. Bondarevska, K. V. (2024). Mihratsiyna bezpeka v Ukraini: ryzyky, zahrozy ta perspektyvy yikh podolannya [Migration security in Ukraine: risks, threats, and prospects for their overcoming]. *Biznes Inform – Business Inform*, 8, 269-276. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-269-276> [in Ukrainian].
14. Dzenis, O. O., & Sharko, N. H. (2022). Mizhnarodna mihratsiya robochoyi syly v suchasnykh umovakh ta yiyi vplyv na mihratsiynu polityku derzhavy [International labor migration in modern conditions and its influence on the state's migration policy]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and Society*, 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-20> [in Ukrainian].
15. Sydorchuk, O. H. (2019). Mihratsiyni tendentsiyi v Ukraini: bezpekovyy aspekt [Migration Trends in Ukraine: Security Aspect]. In *Publichne administruvannya: teoriya ta praktyka [Public Administration: Theory and Practice]*: Vol. 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2019_1_8 [in Ukrainian].
16. Semiv, L., & Lalakulych, M. (2017). Funktsionuvannya pratseresurnoyi ta mihratsiynoyi system Ukrainy v svitli suchasnykh ryzykiv rozvytku [The functioning of labour resource and migration systems of Ukraine in current risks]. In *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky [Financial and Credit Activities: Problems of Theory and Practice]*: Vol. 1(22) (pp. 371-377). DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i22.110160> [in Ukrainian].
17. Pikulyk, O. I. (2020). Prychyny, osoblyvosti ta naslidky trudovoyi mihratsiyi v Ukraini [Causes, peculiarities and consequences of labor migration in Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and Society*, 21, 16-20. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/24> [in Ukrainian].
18. Keijzer, N., Héraud, J., & Frankenhaeuser, M. (2016). Theory and practice? A comparative analysis of migration and development policies in eleven European countries and the European Commission. *International Migration*, 54(2), 69-81. DOI: <https://doi.org/10.1111/imig.12191>

19. Rahman, M. M. (2013). Estimation of internal migration by the national growth rate method: an alternative approach. *The Bangladesh Development Studies*, 36(3), 79-87. DOI: <https://doi.org/10.57138/kblh9089> Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/140199162>
20. Massey, D. S., Durand, J., & Pren, K. A. (2020). Lethal Violence and Migration in Mexico: An Analysis of Internal and International Moves. *Migraciones Internacionales*, 11, 1-20. DOI: <https://doi.org/10.33679/rmi.v1i1.2282>
21. Fedyuk, O., & Kindler, M. (2016). Migration of Ukrainians to the European Union: Background and key issues. In *Ukrainian Migration to the European Union* (pp. 1-14). Cham: Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_1
22. Fischer, L. B., & Pfaffermayr, M. (2018). The more the merrier? Migration and convergence among European regions. *Regional Science and Urban Economics*, 72, 103-114. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2017.04.007>

Vasylytsiv T. H., Mulkska O. P. Strategic imperatives for ensuring Ukraine's migration security: a spatial concept

The study examines the alarming scale and critically negative structural features of migration processes in Ukraine and its regions against the backdrop of intensified external migration activity, a demographic crisis, significant human losses due to war, and socio-economic upheavals. The article substantiates the urgent need to develop and implement a National Strategy for Migration Security in Ukraine aimed at establishing effective mechanisms for regulating migration flows, overcoming challenges and threats associated with mass population movements, and achieving strategic and operational goals to enhance migration resilience. Particular attention is paid to differentiating the strategy across three regional types: frontline, rear, and border regions, which exhibit varying socio-economic war impacts and migration-related challenges. The purpose of the article is to justify methodological and practical approaches to the formation of strategic directions for ensuring Ukraine's migration security, taking into account the spatial specifics and challenges of the socio-economic stability of the regions. The overarching goal of the proposed strategy is to preserve and restore Ukraine's human capital and to counter national security threats through rational and effective migration management. Key strategic alternatives have been identified for each region type: 1) restoration of human and labor potential considering demographic losses and labor migration; 2) efficient utilization of existing potential through employment stimulation and support for socially vulnerable groups; 3) youth retention, promotion of re-emigration, and adaptation of vulnerable population categories requiring additional support. Each alternative is accompanied by relevant strategic and operational objectives as well as state policy tasks aimed at sustainable development and improving migration security at both national and regional levels.

Keywords: migration, shocks, security, Ukraine, war; regions, strategy, operational tasks, goals, socio-economic development.

Васильців Тарас Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: tgvas77@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>).

Vasylytsiv Taras Hryhorovych – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of problems of social and humanitarian development of the regions of the Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Мульська Ольга Петрівна – доктор економічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: oliochka.mulkska@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>).

Mulkska Olha Petrivna – Dr.Sci. (Econ.), Sen.Res., Leading Researcher of the Department of problems of social and humanitarian development of the regions of the Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 10.06.2025 р.